

POLITICI COMUNITARE EVREIEȘTI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI (1922-1929)

După anul 1919 un obiectiv prioritar al liderilor evrei a fost îndepărtarea efectelor nocive ale hotărârii luate de către guvernul român în anul 1862 prin care comunitățile și-au pierdut statutul de organizație comunitară recunoscută legal de către stat. În plus, tabloul deosebit de complex reprezentat de noua compoziție a evreimii române a complicat datele problemei, deoarece, în timp ce statutul comunităților evreiești din Transilvania, Bucovina și Basarabia era reglementat de către legislația aflată în vigoare înainte de război, comunitățile evreiești din Vechiul Regat continuau să fie considerate de jure drept inexistente. În aceste circumstanțe, promulgarea unei legislații unitare privind organizarea și recunoașterea oficială a comunităților evreiești s-a constituit rapid într-un punct esențial pe ordinea de zi atât a liderilor sioniști, cât și a celor unioniști.

Seria negocierilor cu guvernul pe marginea acestui subiect a început în primăvara anului 1922, când Constantin Banu, ministrul Cultelor din acea perioadă, a convocat la București o reuniune cu reprezentanții comunității evreiești atât din Vechiul Regat, cât și din noile provincii, pentru a se lua în discuție elaborarea unui proiect de lege privind cultul israelit și organizarea oficială a comunităților. Deciziile luate cu această ocazie, vizibil influențate de propunerile și intervențiile lui W. Filderman, au fost favorabile intereselor comunitare evreiești, ministerul fiind de acord, într-o primă fază, cu toate revendicările, și anume: recunoașterea de drept a tuturor comunităților, autonomia religioasă, culturală și administrativă a acestora, existența unei singure comunități într-o localitate, cu excepția comunităților sefarde din Vechiul Regat și a celor ortodoxe din Transilvania, contribuția proporțională a statului la întreținerea comunităților și dreptul acestora de a le impune taxe membrilor, încasarea lor făcându-se, la cerere, și cu ajutorul organelor fiscale ale statului¹. La mai puțin de o lună, același ministru îl însărcina pe W. Filderman cu redactarea unui proiect de lege, bazat pe principiile expuse mai sus, proiect care însă nu va fi luat în discuție, el rămânând doar la stadiul de propunere². Acest lucru, ca și seria ulterioară de petiții, memorii și noi proiecte, abandonate la rândul lor, nu fac altceva decât să ilustreze complexitatea și caracterul dificil al tratativelor purtate între liderii evrei și oficialitățile române. În plus, după demisia lui C. Banu, survenită în mai 1925, Alexandru Lapedatu, noul ministru al Cultelor și Artelor, nu a ezitat să-și facă cunoscută preferința pentru recunoașterea în fiecare localitate a două sau mai multe comunități distincte, poziție exprimată oficial în cadrul unei consfătuiri organizate la Ministerul Cultelor în 13 octombrie 1925, unde au fost invitați doar reprezentanții comunităților evreiești favorabile

¹ *Curierul Israelit*, 23 mai 1922.

² W. Filderman, *Memoirs*, Yad Vashem Archives, P6- 2 /III, p. 424; proiectul de lege elaborat de către Filderman a fost finalizat în decembrie 1922 și votat de Congresul Uniunii Comunităților Israelite din România convocat în acest scop.

punctului de vedere al guvernului. Din acest motiv, reuniunea a fost sancționată dur în paginile ziarului „Renașterea Noastră”, care folosește termeni ca „parodie” și „înscenare”, arătându-se că deciziile luate cu această ocazie nu angajează întreaga populație evreiască³.

Intenția ministrului Lapedatu de fragmentare și multiplicare a comunităților evreiești a trezit îngrijorarea Uniunii Evreilor Români, care, în 18 octombrie 1925, prin persoana președintelui W. Filderman, a înaintat guvernului un memoriu în care se cerea organizarea unitară a cultului mozaic pe baza principiilor enunțate cu ocazia discuțiilor din mai 1922⁴. La foarte scurt timp, în momentul când ministrul Al. Lapedatu și-a prezentat intenția de a elabora o lege a cultelor, această doleanță a fost reiterată într-un al doilea memoriu din 25 noiembrie 1925⁵.

Legea cultelor Lapedatu. Intenția lui Al. Lapedatu din toamna anului 1925 de a redacta o lege a cultelor se va concretiza de-abia după doi ani, în timpul noii guvernări liberale dintre anii 1927-1928. Acesta este și momentul în care organizarea comunităților evreiești și locul rezervat cultului mozaic devin subiecte de dezbatere parlamentară. Un prim succes i s-a datorat lui W. Filderman, care, de data aceasta în calitate de deputat, a obținut înscrierea în buget a subvenționării cultului israelit, primind suma de 10 milioane de lei⁶.

În paralel, datorită demersurilor lui W. Filderman, în faza incipientă a redactării proiectului de lege, la 8 februarie 1928, la Ministerul Cultelor a avut loc o consfătuire cu toți parlamentarii evrei asupra proiectului în cauză. Apoi, în după amiaza aceleiași zile, UER și Uniunea Comunităților Evreiești din Vechiul Regat i-au convocat la sediul Uniunii din Sf. Vineri pe reprezentanții organizațiilor religioase și politice regionale din provinciile alipite pentru o prezentare în detaliu a prevederilor referitoare la cultul mozaic cuprinse în proiectul legii cultelor⁷.

Ulterior, intervențiile lui W. Filderman din Adunarea Deputaților pe marginea proiectului în discuție lipsesc aproape cu desăvârșire, acesta preferând se pare politica de culise a canalelor neoficiale și a discuțiilor personale cu factorii responsabili din guvern.

Drept urmare, discuții mai numeroase au avut loc în Senat, unde Horia Carp, prin retorica sa parlamentară, în cunoscutele note patetice și pe alocuri bombastice, a aprins spiritele și a tensionat atmosfera. Temperamentalul orator evreu, furat de multe ori de stilul său, s-a îndepărtat de la o analiză punctuală a revendicărilor evreiești, glisând spre o apologie a calităților poporului evreu în încercarea de a demonstra că legea cultelor, în principiu „bună și bine venită”, trebuie să fie o „operă de bună administrare a dreptății” și o „lege a armoniei și înțelegerii” meritată pe deplin de către locuitorii evrei ai României. Pana de gazetar a lui H. Carp s-a făcut simțită în special în alocuțiunea parlamentară din ședința zilei de 24 martie 1928, când, pe parcursul a mai mult de 60 de minute, a accentuat atașamentul evreilor față de patrie și

³ *Comedia de la Ministerul Cultelor*, în *Renașterea Noastră*, 17 octombrie 1925, 21 octombrie 1925.

⁴ *Curierul Israelit*, 25 octombrie 1925.

⁵ W. Filderman, *op. cit.*, p. 432.

⁶ În fapt, situația a fost mult mai gravă, cultul mozaic fiind pur și simplu omis din bugetul Cultelor din acel an. Drept urmare, Filderman a solicitat corijarea acestei nedreptăți, cerând, printr-un amendament depus la bugetul Ministerului Cultelor, suma de 20 de milioane, considerată ca o primă „plată” din totalul de 65 de milioane de lei care ar fi revenit de drept cultului mozaic. Însă, prim ministrul V. Brătianu, considerând că subvenția cerută ar putea dezechilibra bugetul deja întocmit, a fost de acord doar cu jumătate din suma solicitată, în *Dezbatările Adunării Deputaților*, ședința din 14 decembrie 1927, p. 878; *Curierul Israelit*, 18 decembrie 1927.

⁷ *Curierul Israelit*, 12 februarie 1928. La consfătuirea de la sediul UER au luat parte reprezentanții următoarelor organizații: Biroul central ortodox israelit din Transilvania, Biroul Israelitilor din Ardeal și Banat, Uniunea națională evreiască din Ardeal, Comunitatea israelită din Cernăuți, Partidul unitar evreiesc din Cernăuți, Partidul național popular evreiesc din Bucovina.

spiritul lor de jertfă și de sacrificiu. „Noi stăm”, declama el, „în serviciul țării în toate împrejurările. Și-i dăm toată energia noastră, și tot ce avem ca aptitudini, talent, pregătire, putere de muncă, toate le dăm țării și numai ei. Pentru că suntem și noi ceva din această țară; pentru că în pământul ei zac osemintele părinților noștri și a atâtor generații de strămoși; pentru că și nouă ne merge rău când suferă țara, pentru că din belsugul ei ne împărtășim și noi”⁸. În finalul intervenției, într-o încercare de justificare a stilului său oratoric, pe care și-l asumă în întregime, Horia Carp face o mărturisire de credință: „Este adevărat că scriu și vorbesc cu temperament, cu nervi. ... E acolo zbuciumul unui suflet, e acolo o inimă totdeauna în plină și dureroasă frământare; e de multe ori izbucnirea revoltei împotriva unor nedreptăți. E câteodată un geamăt sfâșietor de durere; dar e în toate, și în manifestarea bucuriei, și în acea a suferinței, un suflet cinstit, sincer până la disperare, curat până la naivitate. E în toate un suflet în luptă permanentă pentru apărarea mândriei sale omenești, mândriei neamului său. Vreau să fiu un om la fel cu toți ceilalți. Vreau să mi se aplice aceeași lege.”⁹

Însă, cel care a prezentat doleanțele evreiești într-o manieră mult mai succintă și mai sistematică a fost șef-rabinul Iacob Niemirower, reprezentatul de drept al cultului mozaic în Senat. Libertatea cultului, personalitatea juridică și morală, subvenționarea de către stat, autorizarea de înființare a unui seminar rabinic și a unui seminar de pregătire a profesorilor de religie și limbă ebraică, dreptul de a crea instituții de cultură și binefacere, sunt tot atâtea calități pe care senatorul evreu le recunoaște proiectului de lege. Singurele semne de întrebare și de îndoială sunt puse în legătură cu organizarea comunităților evreiești, proces în care, conform vorbitorului, trebuie să se țină cont de prevederea comunității unitare. Cultul mozaic, arată în continuare I. Niemirower, formează o unitate, dar o unitate în diversitate, fiind prezente o serie de „nuanțe”: ritul spaniol și așkenaz în Vechiul Regat, ortodox, neolog și status-quo ante în Transilvania. Pentru a se evita pulverizarea cultului israelit, cu „consecințe neplăcute nu numai pentru noi, dar și pentru Statul român”, senatorul evreu solicită guvernului introducerea în lege a unei dispoziții prin care să se prevadă existența unei singure comunități în fiecare localitate și organizarea tuturor comunităților într-o uniune unică, cu un consiliu superior¹⁰.

La discuțiile finale asupra proiectului de lege, senatorul evreu a primit replica lui P. Gârboviceanu, raportorul legii, care a arătat că doleanțele în cauză nu se pot rezolva prin legislație, ci doar printr-un statut propriu de organizare, numai astfel putând fi păstrată libertatea de organizare a comunităților evreiești de diverse rituri¹¹. Pe aceeași direcție s-a înscris și intervenția senatorului G. Bogdan-Duică, care a luat o atitudine radicală împotriva recunoașterii oficiale a unei singure comunități, lucru perceput drept un atentat la libertatea religioasă și o tendință de „centralizare” și „suprematizare” a vieții religioase evreiești. Într-un discurs punctat uneori cu note antisemite mascate, oratorul a clamat nu numai „deplina libertate pentru toate nuanțele religioase evreiești”, ci și trecerea în responsabilitatea Parlamentului a elaborării statutului de organizare a cultului mozaic¹².

Ultimul cuvânt în cadrul acestor dezbateri l-a avut însă ministrul Cultelor, Al. Lapedatu, prezent la ședința din 31 martie 1928, ocazie cu care au fost supuse votului ultimele modificări propuse proiectului de lege în discuție. Cererea senatorului Bogdan Duică de modificare a articolului 55, care prevedea normele după care confesiunea mozaică urma să-și elaboreze singură statutul de funcționare, a fost respinsă, considerându-se că ar fi o atingere a principiului libertății de organizare a cultelor. În plus, chiar înaintea supunerii finale la vot, și contrar celor

⁸ *Dezbaterile Senatului*, ședința din 24 martie 1928, p. 1194.

⁹ *Ibidem*, p. 1195.

¹⁰ *Dezbaterile Senatului*, ședința din 21 martie 1928, p. 1086-1087.

¹¹ *Ibidem*, ședința din 29 martie 1928, p. 1303.

¹² *Ibidem*, ședința din 31 martie 1928, p. 1363-1364.

afirmate de către P. Gârboviceanu doar cu câteva zile înainte, ministrul a prezentat un nou aliniat la acest articol, conform căruia „Organizarea cultului mozaic se va face astfel, ca aderenții acestui cult dintr-o localitate să constituie o singură comunitate, menținându-se cu organizarea lor deosebită, comunitățile spaniole din Vechiul Regat și cele ortodoxe din Transilvania”¹³.

În urma modificărilor „de ultimă oră”, apărute mai mult ca sigur grație eforturilor din culise ale lui W. Filderman și legăturilor de prietenie cu oameni politici liberali¹⁴, *Legea Cultelor*, votată de Parlament la 31 martie 1928 și publicată în „Monitorul Oficial” no. 89 din 22 aprilie 1928, cuprindea următoarele prevederi referitoare la organizarea cultului și a comunităților evreiești:

„Art. 54 – Ministerul Cultelor va stabili și decreta, în termen de șase luni de la promulgarea legii, normele după care cultele care nu au o organizare ierarhică – evreii și musulmanii – urmează să procedeze la întocmirea statutului lor de organizare.

Organizarea cultului evreiesc se va face astfel ca aderenții acestui cult dintr-o localitate să constituie o singură comunitate, menținându-se cu organizarea lor deosebită comunitățile spaniole din Vechiul Regat și cele ortodoxe din Transilvania.

Art. 55– Până la întocmirea și aprobarea statutului de organizare al cultului evreiesc și până la alegerea unui reprezentant religios, conform acestui statut, reprezentantul cultului în Senat va fi tot reprezentantul religios al Uniunii Comunităților Evreiești din Vechiul Regat.

Art. 56 – Toate bunurile, mobile sau imobile, afectate unei instituții întreținute de cultul evreiesc, aflate astăzi pe numele unei persoane fizice sau societăți particulare, trec de drept și fără îndeplinirea nici unei formalități în stăpânirea comunității evreiești respective, din ziua constituirii acesteia ca persoană juridică”.

Votarea legii cultelor a fost salutăată cu mare entuziasm în paginile presei unioniste, ziarul „Curierul Israelit” aclamându-l elogios pe Al. Lapedatu, care „și-a legat numele de viața nouă hărăzită comunităților evreiești din întreaga țară”. Însă, pilonul central al articolului în cauză este construit în jurul meritelor lui W. Filderman, recunoscându-se în același timp că în ceea ce privește elaborarea legii ministrul liberal nu a făcut altceva decât să țină cont de punctele de vedere pertinente exprimate de liderul Uniunii¹⁵.

Evident, presa evreiască de orientare națională nu s-a grăbit să publice articole laudative la adresa meritelor Uniunii, și nici nu se putea altfel având în vedere marile animozități dintre cele două grupări politice. Primul subiect intrat în „malaxorul” presei concurente a fost subvenția acordată cultului mozaic, catalogată drept „ofrandă”, „sfidare” și „bacșiș bugetar”, într-un articol publicat în „Renașterea Noastră” de M. Landau. Plasând sub semnul întrebării sinceritatea gestului făcut de către guvernul liberal, autorul găsește adevărul

¹³ *Ibidem*, p. 1365.

¹⁴ O dovadă în plus care vine să certifice această teorie este faptul că pe parcursul redactării legii în cauză, ministrul Al Lapedatu i-a consultat, pe lângă Filderman, atât pe reprezentanții Comunității evreilor de rit sefard (spaniol), cât și pe rabinul Chaim Schor din București, care a insistat asupra deosebirilor dintre neologi și ortodocși și a solicitat recunoașterea unui statut special privilegiat pentru confesiunea mozaică ortodoxă. În referatul prezentat ministrului de Z. Păclișanu, unul din membrii grupului de experți numiți de Lapedatu pentru elaborarea legii, cu toate că se recunoștea că problema cultului mozaic este prezentată mai realist de grupul parlamentarilor evrei (W. Filderman, E. Bercovici, I. Niemrower, H. Carp), se recomanda luarea în considerație a punctului de vedere expus de rabinul C. Schor, deoarece „statul nu are nici un interes ca împotriva tradițiilor evreiești, ca împotriva situației de fapt a cultului evreiesc și împotriva voinței atât de categorice a credincioșilor acestui cult, să le octroeze un regulament de organizare religioasă, care ar putea face din evreimea noastră un factor și mai primejdios pentru caracterul lui național” – Ioan Opriș, *Alexandru Lapedatu în cultura română*, București, Ed. Științifică, 1996 p. 161-162.

¹⁵ *Curierul Israelit*, 18 noiembrie 1928.

motiv punând în ecuație suma acordată cu evenimentele tragice petrecute în Oradea în decembrie 1927¹⁶. Drept consecință, gestul în sine a fost considerat un act reparatoriu, de consolare a comunității evreiești și de îmbunare a opiniei publice internaționale¹⁷. În final, publicistul evreu conchide că în asemenea condiții nu este nevoie de recunoștință, ci de renunțare la „calea bacșișului bugetar” și de continuare a eforturilor pentru obținerea de subsidii reale bazate pe proporția impozitelor plătite către Stat¹⁸. După votarea legii Cultelor, aceasta nu a mai făcut subiectul unei dezbateri mai ample în paginile gazetei, doar incidental prevederile referitoare la organizarea comunităților evreiești au fost considerate, iarăși, favoruri în urma evenimentelor de la Oradea, ideea dominantă fiind că pactul „imoral” încheiat între evreii unioniști și liberali nu poate crea nimic moral¹⁹.

Totuși, poate pentru a nu fi acuzați că nu recunosc deloc meritele legii în discuție, responsabilii ziarului au luat decizia publicării în paginile lui a unui articol preluat din gazeta sionistă „Unser Zeit” de la Chișinău, semnat de rabinul I. L. Țirelsohn. Acesta, mai degrabă neutru decât entuziast, admite progresul adus de către lege prin recunoașterea legală și definitivă a comunității evreiești drept persoană juridică, însă spațiul cel mai amplu de dezbateri este dedicat modului în care guvernul va trebui să elaboreze normele după care comunitatea își va alcătui propriul statut de organizare. Autorul atrage atenția asupra faptului că aceste norme trebuie redactate de către o consfătuire a evreilor din toată țara și în nici un caz de către reprezentanții evreilor din Vechiul Regat care, continuă el, „n-au împuternicirea evreimii din toată țara și nici nu sunt pătrunși de revendicările psihice ale provinciilor alipite”²⁰.

Discuțiile legate de urmărirea acestui program de lucru s-au dovedit a fi în curând inutile, deoarece aplicarea legii nu avea să se concretizeze în condițiile venirii la putere, în urma alegerilor din noiembrie 1928, a Partidului Național Țărănesc, schimbare care a modificat radical și dramatic datele problemei. Încă de la începutul anului 1929, Aurel Vlad, noul ministru țărănist al Cultelor și Artelor, și-a făcut cunoscută intenția de a modifica legea Cultelor Lapedatu în termeni absolut nedoriți de către comunitatea evreiască, și anume autorizarea funcționării într-o localitate a mai multor comunități distincte, după ritul de rugăciune al credincioșilor.

Însă, chiar înainte de discuțiile din Parlament pe marginea noii legi a Cultelor, un alt eveniment avea să marcheze debutul unor relații tensionate între parlamentarii evrei național sioniști, aleși, după cum s-a văzut, în urma unui cartel electoral cu partidul lui I. Maniu, pe de o parte și guvernul țărănist, pe de altă parte. La data de 10 aprilie, în urma unei reclamații primită de la câțiva membri ai Comunității israelite din București în legătură cu o gestiune deficitară a fondurilor comunitare, Ministerul de Interne a ordonat o anchetă asupra activității comitetului de conducere, în urma căreia acesta urma să fie înlocuit de o comisie interimară numită de către guvern²¹. Reacțiile din presa evreiască, atât cea unionistă, cât și cea de orientare națională, nu au întârziat să apară, protestându-se la unison împotriva amestecului Statului în funcționarea

¹⁶ La începutul lunii decembrie, cu ocazia organizării Congresului studențesc la Oradea, au avut loc în oraș puternice agitații antievreiești soldate cu molestarea și rănirea evreilor, profanarea sinagogilor ca și cu importante daune materiale. Tulburările s-au extins și în alte orașe, Cluj, Huedin, Tg. Ocna, Iași, halte ale trenurilor care îi transportau acasă pe studenți.

¹⁷ Conexiunea făcută de către M. Landau este aptă de a fi luată în discuție, deoarece chiar în timpul ședinței parlamentare în care Filderman a solicitat și a obținut subvenția de zece milioane de lei, care nota bene nu fusese inclusă în proiectul de buget, prim-ministrul V. Brătianu, imediat după ce și-a dat acordul pentru finanțarea solicitată, a declarat faptul că ministrul Cultelor se afla la Oradea și Cluj pentru a distribui sinagogilor devastate primele ajutoare, punând el însuși în legătură directă cele două evenimente.

¹⁸ *Subvenția cultului mozaic*, în *Renașterea Noastră*, 4 februarie, 1928.

¹⁹ *Triste rezultate ale unei legături imorale*, în *Idem*, 7 iulie 1928.

²⁰ *Un fundament natural pentru o Comunitate naturală*, în *Idem*, 26 mai 1928.

²¹ *Cuvântul*, 10 aprilie 1928.

instituțiilor evreiești, lucru care, în opinia gazetărilor, punea sub un mare și grav semn de întrebare autonomia cultului mozaic²².

Discuțiile pe marginea evenimentului, în special asupra implicațiilor lui nefaste asupra vieții comunitare evreiești, au ajuns și la tribuna Parlamentului, într-o comunicare adresată miniștrilor Cultelor și de Interne deputatul Th. Fischer catalogând amestecul guvernului în administrarea internă a comunității evreiești drept „illegalitate”, „atentat” și „grav exces de putere”. Nota generală care răzbate din mesajul reprezentantului evreu este cea a unei „dezamăgiri dureroase”, convingerile sale în sinceritatea partenerului de discuție, respectiv Partidul Național Țărănesc, fiind puse la încercare. În finalul alocuțiunii, într-o încercare de sensibilizare a ministrului de Interne, Al. Vaida Voevod, „adevăratul european” și „luptătorul minoritar de pe vremuri”, perceput astfel ca un frate de suferință, acesta este rugat să declare drept „eroare” măsura luată de Ministerul său. O altă doleanță a fost adresată Ministerului Cultelor care, în calitatea sa de „păzitor suprem al autonomiei comunităților religioase”, este rugat să ia măsuri prin care să se evite orice imixtiune ulterioară a Statului în administrarea și conducerea comunității evreiești²³.

Intervenția ilegală a autorităților a fost denunțată oficial și de către Uniunea Evreilor Români, prin președintele acesteia W. Filderman, care, în cadrul unei audiențe la Regentă, în data de 8 mai 1929, a protestat împotriva ofensei adusă cultului mozaic prin violarea autonomiei comunității evreiești²⁴.

Odată cu inițierea în Parlament a discuțiilor pe marginea modificărilor propuse legii Cultelor, lucrurile au început să se precipite, membrii Clubului Parlamentar Evreiesc realizând foarte repede că nu vor obține ușor câștig de cauză în fața proiectului prezentat de guvern.

Proiectul de lege privind modificarea unor articole din legea pentru regimul general al cultelor a fost prezentat în Senat în cadrul ședinței din data de 10 iulie 1929. Dispozițiile referitoare la organizarea cultului mozaic se regăsesc în articolele 4 și 5 (fostele 54 și 55 din legea cultelor din 22 aprilie 1928), redactați în următorii termeni:

„Art. 4 – Organizarea cultului mozaic se va face pe bază de comunități religioase, putând avea fiecare rit comunitate proprie.

Într-o localitate poate funcționa o singură comunitate de același rit subvenționată de stat.

Art. 5 – Până la organizarea cultului mozaic pe bază de comunități religioase reprezentantul acestui cult în Senat va fi tot reprezentantul religios al Uniunii comunităților evreiești din Vechiul Regat.

După organizarea pe bază de comunități religioase a cultului mozaic din întreaga țară, reprezentantul din Senat al lui va fi ales de Adunarea delegaților comunităților religioase, potrivit normelor ce se vor stabili prin regulamentul de aplicare al acestei legi”.

Însă, în urma schimbărilor introduse de către comitetul delegaților Senatului proiectul inițial de lege a cunoscut transformări, articolul 4 modificându-se astfel: „Organizarea cultului mozaic se va face pe bază de comunități religioase, putând avea fiecare rit (*ortodox, spaniol, neolog sau unitar*) comunitate proprie.

Într-o localitate poate funcționa o singură comunitate de același rit și numai în cazul când statutul de organizare al riturilor mozaice va admite înființarea mai multor comunități, atunci ele pot lua ființă”²⁵.

²² *Ce se petrece la comunitatea din București*, în *Renașterea Noastră*, 13 aprilie 1929; *Curierul Israelit*, 21 aprilie 1929.

²³ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, ședința din 15 aprilie 1929, p. 2274-2275.

²⁴ W. Filderman, *op. cit.*, p. 441.

²⁵ *Dezbaterile Senatului*, ședința din 10 iulie 1929, p. 2727.

În Expunerea de motive prezentată *Senatului*, ministrul Cultelor și Artelor, Aurel Vlad, și-a argumentat poziția invocând divizarea cultului mozaic în diverse rituri și libertatea acestora de a se organiza în comunități proprii pe tot cuprinsul țării, nu numai în Transilvania sau în Vechiul Regat. Totodată, el pune sub semnul egalității cultul mozaic cu cel creștin, arătând că „dacă creștinii au dreptul să înființeze parohii, după diferitele rituri cărora le aparțin, și dacă credincioșii aceluiași cult creștin pot înființa într-o localitate două, trei și chiar mai multe parohii, nu poate fi refuzat același drept credincioșilor cultului mozaic”²⁶.

În replică, în aceeași ședință din data de 10 iulie, senatorul Mayer Ebner a deschis seria intervențiilor evreiești pe marginea subiectului reprezentat de modificările propuse legii privind regimul general al cultelor. Vorbind în numele Clubului Parlamentar Evreiesc, el s-a arătat a fi deosebit de surprins, atât de graba „inexplicabilă” cu care ministrul A. Vlad a introdus legea în Senat, aproape în regim de „extremă urgență”, de parcă aceasta „ar fi avut scopul să pareze un pericol amenințator pentru Stat”, cât și de neconsultarea de către minister a parlamentarilor evrei în elaborarea acestei legi, în ciuda promisiunii făcute de I. Maniu că guvernul va lua contact cu aceștia înainte de rezolvarea oricărei probleme evreiești.

Funcționarea mai multor comunități evreiești într-o singură localitate nu reprezintă, în viziunea vorbitorului, nimic altceva decât distrugerea unității comunităților evreiești și divizarea acestora, cu consecințe deosebit de grave în sânul evreimii, în măsură să provoace „anarhie”, „haos” și „cea mai adâncă decădere”.

M. Ebner consideră că argumentele invocate de ministrul Cultelor și Artelor în apărarea modificărilor propuse sunt artificiale și contrare realității deoarece, în primul rând, nu există nici o constrângere religioasă în comunitatea evreiască unitară, din contră aceasta fiind obligată să asigure satisfacerea nevoilor religioase ale tuturor membrilor ei, fie ortodocși, fie progresiști, și, în al doilea rând, cultul mozaic nu este divizat în rituri, accepțiunea dată acestui termen în creștinism neputând fi aplicată și în cadrul iudaismului. „La noi”, declară senatorul evreu, „e vorba numai de diferențe neînsemnate la liturghie, nu însă de diferențe care privesc esența credinței. Avem toți aceiași credință și același mod de a concepe dumnezeirea și serviciul divin”. Punerea sub semnul egalității a cultului creștin și a celui mozaic este considerată atât inexactă, „deoarece în creștinism există diferențe dogmatice, pe când la noi nu”, cât și destul de stranie în condițiile în care guvernul nu este dispus oferi egalitate evreilor în alte domenii, unde chiar este nevoie, de exemplu în cel școlar sau al cetățeniei.

Un alt punct atins de senatorul evreu în expozeul său a fost consecința „devastatoare” a proiectului de lege asupra instituțiilor evreiești de cultură și de binefacere, școli, spitale, aziluri de bătrâni și de orfani, a căror existență este pusă sub semnul întrebării în condițiile fărâmițării și pauperizării comunităților evreiești.

În finalul intervenției sale, M. Ebner face un apel la spiritul de înțelegere al primului ministru, rugându-l să nu dezamăgească populația evreiască „care a primit cu deosebită încredere epoca inaugurată de guvernul țărănist” și să nu impună o lege „pe care nu o dorim”²⁷.

Șef-rabinul I. Niemirower a abordat și el problema modificărilor propuse legii cultelor, declarând încă de la începutul discursului său că își asumă „sarcină grea” de a „lupta în contra nedreptății, când ea este învăluită în mantia dreptății și vorbește în numele libertății” deoarece proiectul de lege care, în aparență, oferă evreilor libertatea de organizare, încalcă în fapt autonomia confesiunii mozaice, „garantată prin Constituție”, și periclitează existența instituțiilor culturale și de asistență socială.

²⁶ *Ibidem*, p. 2728.

²⁷ *Ibidem*, p. 2731-2733.

Principalul reproș adus ministerului este că în redactarea proiectului de lege nu s-a ținut cont de normele care au stat la baza legii cultelor Lapedatu din aprilie 1928, respectiv hotărârile luate cu ocazia adunării evreiești din mai 1922, singura în măsură să stabilească modul de organizare a comunității. Interesant este că oratorul denunță nu atât atitudinea guvernului, care nu a consultat nici un reprezentant al populației evreiești, considerând că oricum nu ar fi vorba decât de păreri personale ce nu se pot constitui într-o bază de lege, cât faptul că nu s-a convocat un congres al tuturor evreilor, care să prezinte un punct de vedere unanim acceptat de comunitatea evreiască.

Pentru parlamentarul evreu, comunitatea unitară este o regulă de aur a „iudaismului trecut și prezent”. Din acest motiv, proiectul de lege propus, pus în antiteză cu legea din 1928, „steag al păcii și al armoniei”, este catalogat drept „sabia lui Damocles”, în condițiile în care „clădirea milenară a religiei noastre va fi sfărâmată din cauza unei idei de libertate, care de data aceasta nu corespunde realității”.

Un spațiu amplu în alocuțiunea șef-rabinului I. Niemirower este consacrat și discuțiilor legate de existența sau nu a riturilor în cadrul confesiunii mozaice. Paralelismul dintre religia creștină și cea mozaică nu este relevant în condițiile în care nu există rituri consacrate în interiorul iudaismului, ci numai „nuanțe” care nu pot fi utilizate drept criteriu de organizare a comunității, deoarece acest lucru, arată oratorul, ar duce la „confuziune” și „dezordine completă”. În plus, el se întreabă în ce calitate și cu ce drept ministrul a hotărât „să fixeze numai anumite rituri, mai ales că în cursul timpului vor veni mereu alte nuanțe”.

Păstrarea caracterului unitar al comunității evreiești este de o importanță vitală pentru senatorul evreu, singurul lucru care poate permite în continuare existența și funcționarea la parametri optimi a instituțiilor de cultură și asistență socială. „Istoria a făcut ca, în religia noastră”, arată Niemirower, „instituțiile culturale și instituțiile umanitare sunt mai mult legate cu comunitățile religioase decât în alte biserici și în alte confesiuni. [...] Aceste instituții, cari sunt întreținute din ceea ce dau enoriașii, vor suferi dacă enoriașii vor fi despărțiți. Cum va fi despărțită în fiecare loc averea comunității?”.

Pentru a contracara argumentul ministrului Cultelor și Artelor conform căruia modificările propuse modului de organizare a cultului mozaic au fost solicitate chiar de către evrei, dovadă în acest sens stând un număr de telegrame primite pe adresa Ministerului, șef-rabinul I. Niemirower aduce în discuție atât motiunea de protest adoptată în cursul unei ședințe ținute la Comunitatea evreiască din București, la care au participat reprezentanții tuturor partidelor politice, ai Uniunii comunităților israelite și ai sinagogilor, cât și rezoluția votată cu ocazia Congresului Uniunii comunităților israelite din 26 iunie, ambele acte respingând proiectul. Totodată, el a dat citire unui număr de șazeci de telegrame primite de la diferite comunități din Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina, în care se denunță modificarea legii cultelor.

În concluzie, parlamentarul evreu, declarând că „eu nu caut să înving, ci să conving” și în numele „secolelor care au format această comunitate unică” și a „generațiilor viitoare care vor blestema acest ceas în care comunitatea noastră unitară a putut fi sfărâmată”, solicită salvarea unității comunității și autonomia cultului mozaic²⁸.

Finalul alocuțiunii lui Niemirower a fost primit cu deosebită ostilitate atât de către ministrul A. Vlad, care, în replică la rugămintea de salvare a unității comunitare, a răspuns laconic „salvați-o dumneavoastră”²⁹, cât și de majoritatea țărănistă, unul dintre deputați, Justin Pop, fiind deosebit de surprins de tonul și de „cuvintele grele” folosite de senatorul evreu, care au putut să se facă auzite în Senat fără a fi sancționate³⁰. În plus, continuă senatorul țărănist,

²⁸ *Ibidem*, ședința din 11 iulie 1929, p. 2751-2760.

²⁹ *Ibidem*, ședința din 11 iulie 1929, p. 2759.

³⁰ *Ibidem*, ședința din 12 iulie 1929, p. 2821.

discuțiile apărute pe marginea proiectului de lege, provocate în principal de protestele reprezentanților evrei din Parlament, sunt nule și neavenite în condițiile în care legea nu este una coercitivă, ci declară un drept de care individul este liber să se folosească sau nu³¹. Pe parcursul a două ședințe parlamentare ulterioare, cea din 12, respectiv 13 iulie, ministrul A. Vlad și Ștefan Graur, raportorul legii, s-au simțit obligați să răspundă observațiilor formulate de către șef-rabinul I. Niemirower, ambii, însă, lansându-se într-un veritabil monolog în care replicile venite din partea senatorului evreu nu numai că nu au fost luate în considerare, dar de cele mai multe ori pur și simplu nu au fost auzite.

Eforturile depuse de către senatorii evrei în vederea eliminării modificării propuse legii cultelor au rămas în întregime zadarnice, proiectul de lege fiind votat în forma dorită de către ministrul Cultelor și Artelor, A. Vlad, în ședința din 17 iulie 1929.

În asemenea circumstanțe, campania de luptă împotriva proiectului de lege a continuat în *Adunarea Deputaților*, unde Iosif Fischer a deschis seria intervențiilor reprezentanților național sioniști. În ciuda faptului că pe agenda de lucru a ședinței parlamentare din acea zi se afla legea reformei administrative, acesta s-a simțit obligat ca, în numele Clubului Parlamentar Evreiesc, să își exprime „consternarea”, „uimirea” și „surprinderea dureroasă” față de proiectul de modificare a legii cultelor, „diametral opus concepției noastre și programului d-voastră” și care, „violând autonomia cultului mozaic a produs un grav conflict între marea majoritate a evreilor și guvern”³².

La numai două zile după intervenția parlamentară a lui I. Fischer, odată cu începerea discuției generale asupra proiectului de lege, un alt deputat evreu, M. Landau, și-a ridicat vocea împotriva proiectului și, asemeni antevorbitorului său, a ținut să-și înceapă discursul exprimând „marea nedumerire și revoltă din sânul populației evreiești” provocată de modificările propuse. Acuza cea mai gravă pe care parlamentarul evreu o aduce Ministerului este că proiectul de lege a fost elaborat „în secret”, modificarea dispozițiilor existente în legea cultelor din 1928 făcându-se fără consultarea reprezentanților cultului mozaic. În opinia vorbitorului, normele fundamentale de organizare a cultului mozaic, după care trebuia să se ghideze activitatea guvernului, erau cele stabilite de adunarea evreiască din anul 1922. Neținând cont de aceste hotărâri, Ministerul Cultelor a făcut abstracție de orice mecanism democratic în condițiile în care deciziile în cauză „nu au fost un arbitrar sau o dorință a cuiva”, ci au reprezentat „dorința expresă a întregii populațiuni evreiești”. Însă guvernul nu numai că nu a luat în calcul aceste hotărâri, dar nici nu l-a consultat pe reprezentantul cultului din Senat, șef-rabinul I. Niemirower și atunci, se întreabă retoric Landau, „care este rostul acestui reprezentant, decât atunci când va veni o lege care să prevadă organizarea acestui cult, el să fie întrebat?”.

În expunerea sa, M. Landau a alocat un spațiu larg și argumentelor aduse în favoarea necesității modificării legii invocate de ministrul Cultelor, A. Vlad, în expunerea de motive prezentată Camerei. În analiza pe care o face, deputatul evreu insistă asupra falsității și injusteții acestor argumente. Aserțiunea conform căreia cultul mozaic este divizat în diverse rituri este considerată o „mare nedreptate”, deoarece cultul israelit este unul unitar, care nu cuprinde rituri, ci mai degrabă „nuanțe”, între care nu există nici o diferență de dogmă sau de practică religioasă. Principiul libertății conștiinței, cuprins și el în textul oficial, este considerat nul și neavenit, deoarece, în opinia oratorului, se face o confuzie rău intenționată între libertatea de conștiință și libertatea de organizare a cultului mozaic: „libertatea conștiinței se practică în Sinagogă, pe când comunitatea este o unitate administrativă a întregului cult, în care intră și religia și cultura și asistența publică”. Reprezentantul evreu ajunge la concluzia că adevărata și

³¹ *Ibidem*, p. 2822.

³² *Dezbaterile Adunării Deputaților*, ședința din 18 iulie 1929, p. 3981.

singura intenție a ministrului țărănist este aceea de a provoca în mod artificial conflicte religioase interne, de a pulveriza cultul mozaic și unitatea sa administrativă.

Planul actual al guvernului de a dezorganiza cultul israelit este de neînțeles pentru deputatul evreu, în condițiile în care mesajul cuprins în promisiunile electorale ale Partidului Național Țărănesc se referea clar la dreptul populației evreiești de a se organiza în comunități autonome, abilitate să pretindă membrilor lor plata unui impozit progresiv pe venit, „pentru ca astfel să poată fi pe deaîntregul îngrijite toate interesele cultului evreesc”. Singura explicație plauzibilă ar putea fi, în opinia oratorului, inducerea în eroare a ministrului Cultelor de către anumite persoane care nu urmăresc altceva decât interese particulare și care nu reprezintă punctul de vedere general acceptat al populației evreiești³³.

În finalul alocuțiunii sale, deputatul sionist solicită autorităților amânarea proiectului de modificare a legii cultelor până în sesiunea de toamnă, pentru ca între timp să se poată convoca un Congres al comunităților evreiești care, prin rezoluțiile sale să angajeze oficial întreaga populație evreiască. Totodată, într-o încercare de sensibilizare a majorității parlamentare, el schițează consecințele dramatice pe care le-ar putea avea votarea proiectului de lege asupra vieții evreiești: „Rog Onorata Cameră [...] să înțeleagă că votându-se această lege, prin ea se periclitează însăși existența noastră, că se votează o lege de distrugere a tuturor comunităților noastre evreiești și prin aceasta se pune în pericol însăși viața evrească”³⁴.

Dacă discursul deputatului M. Landau a cunoscut puține întreruperi și apostrofări, el desfășurându-se într-o atmosferă de relativă acalmie, nu același lucru se poate spune despre a doua luare de cuvânt a lui I. Fischer, focalizată de data aceasta doar asupra problemelor ridicate de modificările propuse legii cultelor. Alocuțiunea, un adevărat tur de forță desfășurat pe parcursul mai multor ore și întrerupt adeseori atât de ministrul A. Vlad, aflat în sală, cât și de către parlamentari aparținând majorității țărăniste, cunoaște un glisaj rapid de la un stil ce se dorește a menaja susceptibilitățile, la unul incisiv, în care apelul la „indulgență” și „buna credință” a colegilor parlamentari este înlocuit de hotărârea fermă a oratorului de a sublinia și de a aduce în discuție „marile nedreptăți și prejudicii” cauzate cultului mozaic și comunității evreiești de către proiectul de lege descris în termeni de „greșeală mare, imensă”.

Ca și antevorbitorul său, I. Fischer consideră ca deosebit de grav și „dureros” faptul că proiectul de lege supus deliberării s-a pregătit „cu o grabă excepțională”, „suspectă”, nefiind consultat nici reprezentantul cultului israelit în Senat, nici membrii Clubului Parlamentar Evreiesc și nici măcar membrii evrei ai Partidului Național Țărănesc. Având în vedere aceste circumstanțe, deputatul se consideră îndreptățit să concluzioneze că „onoratul guvern a ținut să treacă peste noi în legiferarea acestei chestiuni” și să-i aducă reproșuri acestuia: „Nu credeți, d-lor deputați, că este o situațiune cam stranie pentru noi, care am fost aleși în acord electoral cu guvernul, cu un program pur național, ca noi de modificarea legii cultelor să trebuiască să ne informăm din ziare?”

Proiectata modificare a legii nu face altceva decât să demonstreze imixtiunea Statului în chestiunile interne ale comunității evreiești și o necunoaștere totală a aspectelor fundamentale privind evoluția și structura confesiunii mozaice. Într-un expozeu larg, dedicat remedierii acestei deficiențe, oratorul evreu face recurs la conceptul de „nuanțe” folosit și de M. Landau când se referă la lumea evreiască, sefardă și așchenază, fiecare prezentând tendințe

³³ Este vorba, în principal, de rabinul ortodox Chaim Schor din București care, încă din anul 1925, încercase să-l convingă pe fostul ministru al cultelor, Al. Lapedatu, de oportunitatea funcționării în aceeași localitate a mai multor comunități. De altfel, încercările sale de a înființa o comunitate ortodoxă sunt mult mai vechi, înscriindu-se în jurul anului 1920. În 1924 au fost reluate, însă fără șanse de succes; în *Ibidem*, ședința din 4 noiembrie 1929, p. 4087.

³⁴ *Ibidem*, p. 4081-4088.

ortodoxe și progresiste, care însă nu desfac unitatea religiei mozaice. Cazul evreimii maghiare, cu prezența a trei comunități distincte, ortodoxă, neologă și status-quo ante care, consideră oratorul, se dorește a fi transplantat și în Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina, este unul special și nefericit, deoarece consecința dramatică a acestei situații este pauperizarea comunităților evreiești care, prin multiplicare, ajung în imposibilitatea de a-și întreține corespunzător instituțiile religioase, culturale și de asistență socială. Un argument în plus în favoarea cauzei comunității unitare este exemplul oferit de state ca Polonia sau Cehoslovacia unde, în pofida existenței unor puternice comunități ortodoxe, structura de organizare a acestora se ghidează după principiul „o localitate - o comunitate”.

Însă toate aceste argumente nu au părut să îl impresioneze și să-l convingă pe ministrul A. Vlad, care a replicat că modificările propuse de el sunt justificate atât prin spiritul Constituției, „care dă dreptul fiecărui individ, ca în conformitate cu convingerile sale, să aparțină oricărui rit vrea”, cât și prin faptul că i-au fost solicitate chiar de către evreii ortodocși. Deputatul evreu a considerat însă acest din urmă argument drept nerelevant în condițiile în care anumite grupuri de interese nu pot reprezenta opinia publică evreiască, singurul for competent de a se declara în privința modului de organizare a comunității fiind un Congres evreiesc convocat pe baza unor alegeri democratice și la care să ia parte toate „nuanțele evreimii”. În ceea ce privește încălcarea libertății de conștiință a vreunui grup religios, cu referire expresă la evreii ortodocși, I. Fischer arată că vechea lege a Cultelor nu încalcă acest principiu deoarece elementele ortodoxe evreiești existente în afara teritoriului Transilvaniei pot funcționa fără probleme în cadrul comunității unitare, aceasta fiind obligată să țină cont de satisfacerea cerințelor religioase ale tuturor „nuanțelor” care o compun. În sprijinul ideii sale, deputatul evreu aduce drept exemplu cazul comunității evreiești din București, unde, încă din anul 1923, „în dorința de a satisface toate curente cu privire la ritual, și în special cele ale populației ortodoxe”, funcționează un departament aparte pentru satisfacerea exigențelor acestei populații.

Punerea în aplicare a proiectului de față, arată în continuare vorbitorul, va provoca o serie de consecințe nefaste atât morale, prin „transplantarea artificială a ortodoxismului din Ardeal în celelalte provincii”, instituție străină de mentalitatea evreilor din restul țării și care nu va face altceva decât să creeze o „prăpastie” între evreii români, cât și materiale, deoarece primele „victime” vor fi instituțiile comunitare de cultură și de asistență socială care, datorită dispersării comunităților, nu vor mai avea destule resurse materiale pentru a se întreține. Proiectul de modificare a legii cultelor este considerat dăunător nu numai pentru interesele evreilor, ci și pentru cele ale Statului, deoarece, prin pauperizarea comunităților evreiești, acestea nu-și vor mai putea întreține nici măcar instituțiile religioase, lucru care, conform Constituției, va cădea astfel în sarcina guvernului.

În finalul alocuțiunii sale, I. Fischer reproșează guvernului atât faptul că nu a făcut nimic să vină în întâmpinarea revendicărilor evreiești, cât, mai mult, că atunci când a intenționat ceva a făcut-o în detrimentul intereselor generale ale populației evreiești. Cu tonuri amare în glas, el încheie: „D-lor deputați, noi ne-am închipuit că ziua când guvernul Maniu va veni cu prima lege care interesează obștea evreimii, va fi o zi de sărbătoare, nu numai pentru noi, Clubul Parlamentar Evreiesc, ci și ziua de sărbătoare a întregii evreimi din toată țara. Îmi pare foarte rău că trebuie să constat, cu amărăciune, că m-am înșelat”³⁵.

Ideile principale ale discursului lui I. Fischer au fost preluate și de colegul său, T. Fischer, care, încă de la începutul alocuțiunii, se declara „adânc mâhnit” de faptul că trebuie să ia atitudine împotriva dispozițiilor din proiectul de lege referitoare la cultul mozaic. „Mă doare”, arată parlamentarul evreu, „ca acum la sfârșitul primei sesiuni a Parlamentului liber

³⁵ *Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 22 iulie 1929, p. 4246-4255.*

ales, Clubul Parlamentar Evreiesc, după ce a putut colabora cu Partidul Național Țărănesc, cu care pe când era în opoziție a luptat și a suferit împreună pentru triumful legalității și al democrației, acum la sfârșitul acestei primei sesiuni a Parlamentului liber ales, să fie în fața unui asemenea proiect de lege, pe care negreșit trebuie să-l combată cu toată hotărârea³⁶.

T. Fischer a criticat și el argumentul invocat de ministrul A. Vlad pentru susținerea proiectului de lege, conform căruia acesta a fost elaborat în urma solicitărilor venite din partea unui segment al opiniei publice evreiești. Însă centrul de greutate al argumentației se deplasează repede de la această chestiune, considerată oricum de mai mică importanță în condițiile în care, atrage atenția deputatul evreu, ea nu a fost invocată în expunerea de motive a legii, ci a apărut numai în cursul discuțiilor declanșate de protestele reprezentanților evrei. Pentru T. Fischer, o problemă mai importantă este cea a numărului de rituri în care cultul israelit ar fi divizat și folosirea acestei expresii în acte oficiale. Titulatura de „ortodox” în Transilvania și cea de „spaniol” în Vechiul Regat nu reprezintă, în viziunea oratorului, rituri, ci doar forme de organizare ale aceleiași unice confesiuni, recunoscută ca atare și prin Constituție în condițiile în care se recunoaște cultului mozaic doar un singur reprezentant oficial. Pentru T. Fischer, faptul că un Parlament laic, cu membri care nu au cunoștințe necesare în domeniu, se erijează într-o instituție în drept să decidă dacă există sau nu rituri în cadrul cultului mozaic, se constituie într-un „punct de maximă gravitate”. În aceeași termeni este descrisă și deficiența de fond a proiectului de lege care, în loc să dea posibilitate tuturor „nuanțelor” să se organizeze în cadrul comunității de cult mozaic, face cu puțință „ca diferite mici asociațiuni să se poată organiza sub pretextul unui rit care nu există” pe baza „celor mai meschine interese, setea de răzbunare și pofta de avantaje materiale”. Continuând seria reproșurilor și a acuzațiilor, deputatul evreu nu uită să menționeze nici faptul că ministrul Cultelor a încercat să „bagatelizeze” adunarea evreiască din anul 1922 care, chiar dacă nu s-a constituit într-un congres ales pe baza unor principii democratice electiv, reprezintă totuși un punct de vedere general acceptat de către societatea evreiască, exprimat în ceea ce T. Fischer numește „pactul fundamental” hotărât pe baza unei înțelegeri între toate „nuanțele” cultului mozaic, pact de care guvernarea liberală a ținut cont, el stând la baza redactării paragrafelor din legea cultelor Lapedatu referitoare la cultul mozaic³⁷.

În condițiile în care a devenit clar că toate demersurile parlamentarilor evrei de a mai modifica ceva în redactarea proiectului de lege sunt zadarnice, ele lovindu-se în permanență de atitudinea ostilă a majorității țărăniste, în finalul alocuțiunii sale T. Fischer a dat citire unei declarații a Clubului Parlamentar Evreiesc prin care se protestează „solemn” împotriva imixtiunii „excesive” și „neconstituționale” a legiuitorului în sfera autonomiei cultului mozaic. „Deoarece consimțirea la un asemenea amestec”, se arată în textul declarației, „ar constitui un precedent extrem de periculos membrii Clubului Parlamentar evreesc pronunță un protest solemn contra textelor de lege propuse de d. Ministru al cultelor și artelor și de comisiunea adunării deputaților, de instrucție publică, culte și arte, pentru modificarea unor articole din legea pentru regimul general al cultelor, și declară că respinge acest proiect de lege”³⁸.

Interesant de remarcat este faptul că în dezbaterile pe marginea modificării unor dispoziții din legea privind regimul general al cultelor au intervenit și deputații evrei membri ai Partidului Național Țărănesc, Solomon Rosenberg și Hirsch Hoffman, care au susținut fără rezerve cauza enunțată de membrii Clubului Parlamentar Evreiesc, încercând să demonstreze astfel că efectele legii sunt atât de nefaste pentru binele colectiv al comunității evreiești încât, pentru înlăturarea acestora, s-a trecut peste bariera oricăror diferențe de simpatii sau opinii politice.

³⁶ *Ibidem*, p. 4266.

³⁷ *Ibidem*, p. 4266-4269.

³⁸ *Ibidem*, p. 4270.

Pe parcursul a două intervenții parlamentare³⁹, S. Rosenberg a atins punctual toate criticile aduse proiectului de lege de către coreligionarii săi din Adunarea Deputaților. Libertatea și protecția pe care statul trebuie să le acorde cultului mozaic, secretomania guvernului, care nu a cerut părerea avizată a nici unui reprezentant al comunității evreiești în elaborarea modificărilor, autonomia cultului și principiul neamestecului puterii de stat în organizarea acestuia, efectele devastatoare ale proiectului asupra capacității comunității de a-și mai întreține toate instituțiile de cultură și asistență socială, decretarea în premieră de către un guvern a divizării cultului mozaic în mai multe rituri, artificiu contestat de toți parlamentarii evrei, caracterul nul și neavenit al solicitărilor adresate ministrului de către diverse grupări evreiești ortodoxe sunt tot atâtea aspecte pe care deputatul evreu țărănist a ținut să le expună de la înălțimea tribunei parlamentare, de cele mai multe ori însă, spre indignarea colegilor de partid, care și-au manifestat dezacordul prin numeroase întreruperi și proteste.

Ca soluție alternativă la modificările propuse de guvern, S. Rosenberg recomandă acordarea dreptului de înființare într-o localitate a unei noi comunități în condițiile în care membrii acesteia reprezintă un procent de 30% din populația evreiască totală și pot dovedi că au posibilitatea materială să o susțină.

În finalul alocuțiunii, într-o încercare de justificare a atitudinii sale de deputat majoritar care „combate un proiect al guvernului”, parlamentarul face o confesiune de credință, arătând că ceea ce l-a motivat în acest demers a fost în principal dorința de a convinge populația evreiască că un asemenea proiect nu este inspirat din „tradiționalul sentiment al urei de rasă”, care nu există în cadrul programului național țărănesc, ci el se datorează inducerii în eroare a factorilor de decizie din Ministerul Cultelor „de către o mână infimă de ambițioși”. Această „operă de convingere” este necesară, arată S. Rosenberg, pentru a nu năruți speranțele puse de către o parte a electoratului evreiesc, în special cel de orientare național sionistă, în guvernarea național țărănistă, considerată un „hotar bine definit între cele ce au pătimit evreii până azi, și nădejile zilei de mâine”. În asemenea circumstanțe și făcând recurs la devotamentul populației evreiești față de ideea națională și de stat, precum și la caracterul democratic al programului Partidului Național Țărănesc, deputatul țărănist se simte îndreptățit să pună punct intervenției sale în următorii termeni: „În numele libertății cultului mozaic și a intereselor vitale ale aderenților lui, [...] vă rog să binevoiți a vedea că proiectul de față nu-i poate mulțumi, pentru că lovește grav în interesele lor. Vă rog să le cruțați orice decepțiune, păstrându-le nestrămutată credința că sub steagul lui Maniu nu se adăpostește nici o nedreptate”⁴⁰.

Însă demersul lui Rosenberg, departe de a sensibiliza spiritele și de a flexibiliza atitudinea majorității țărăniste în ceea ce privește doleanțele evreimii pe marginea modificării regimului general al cultelor, a primit o replică deosebit de dură venită chiar din partea ministrului A. Vlad, care l-a acuzat pe deputat de încălcarea disciplinei interioare, considerând că partidul se poate dispensa de cei care „sabotează” și obiectează împotriva proiectelor guvernului. Critica lui Vlad l-a deranjat teribil de mult pe Rosenberg, care, în virtutea celor 10 ani petrecuți în partid și a dreptului la replică, a supus discuției Camerei atitudinea ministrului, considerată o atingere a demnității de parlamentar, inițiativă soldată însă fără nici un rezultat, cuvântarea sa fiind întreruptă în mod repetat de pe băncile majorității⁴¹.

Numărul membrilor evrei cu vederi dizidente din Partidul Național Țărănesc a crescut chiar în ziua următoare, când un alt deputat evreu țărănist, Hirsch Hoffman, a participat la dezbaterile furtunoase provocate de chestiunea modificării legii cultelor, aflată încă în discuție, raliindu-se la punctele de vedere enunțate de colegul său S. Rosenberg. Expunerea sa, motivată pe

³⁹ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, ședința din 20 iulie 1929, p. 4085; ședința din 22 iulie 1929, p. 4258-4263.

⁴⁰ *Ibidem*, ședința din 22 iulie 1929, p. 4263.

⁴¹ *Ibidem*, p. 4165-4166.

baza unui spirit de „critică amicală”, este însă doar o trecere în revistă, un rezumat al motivelor și argumentelor prezentate, subiectul în discuție fiind, așa după cum recunoaște și vorbitorul, deja epuizat. Totuși, se remarcă insistența cu care deputatul țărănist accentuează necesitatea abordării din punct de vedere social a efectelor proiectului de lege propus, deoarece „lovitura de grație” va fi primită în primul rând de instituțiile culturale și cele de asistență socială, școli, spitale și azile de bătrâni, care asigură în fond supraviețuirea comunității evreiești.

În final, la unison cu antevorbitorii săi, H. Hoffman se declară împotriva votării legii și adresează un apel guvernului țărănist „de a nu impune unei populațiuni, care niciodată nu a păcătuit față de democrație, sacrificiul intereselor sale culturale și sociale”⁴².

O altă voce care s-a făcut auzită frecvent în problema modificării unor dispoziții privind regimul general al cultelor a fost cea a lui Emil Fagure, deputat evreu independent de Ilfov, care atât în ședința parlamentară din 22 iulie, cât și în cea următoare din 23 iulie, a intervenit în timpul discursurilor lui Iosif Fischet, T. Fischer, Solomon Rosenberg și H. Hoffman manifestându-și acordul față de ideile enunțate de către aceștia. Însă, deosebit de surprinzătoare a fost prestația sa din ziua de 24 iulie, când s-a dovedit a fi personajul cheie în dezamorsarea crizei apărută în relațiile dintre țărăniști și membrii Clubului Parlamentar Evreiesc prin prezentarea unui amendament la articolul 54, admis în prealabil de către șeful guvernului și redactat în următorii termeni: „La alcătuirea regulamentului se va cere opiniunea reprezentanților comunităților evreiești organizate pe baza deciziunii ministeriale din ianuarie 1929”⁴³.

Astfel, amendamentul admis în această formă a făcut ca în noua lege votată în Senat și în Camera deputaților la data de 17 respectiv 24 iulie să se prevadă obligativitatea consultării comunităților evreiești în elaborarea regulamentului privind normele de organizare a cultului⁴⁴. Mai mult, amendamentul a dus în final la blocarea legii Vlad, deoarece regulamentul prevăzut nu a fost niciodată redactat, iar legea nu a fost niciodată aplicată⁴⁵. Boicotarea noii legi a cultelor a fost, se pare, pregătită cu câteva zile înainte de ședința din 24 iulie, W. Filderman declarând în memoriile sale că E. Fagure a acționat în urma unei înțelegeri stabilite în prealabil între ei doi⁴⁶ în condițiile în care era clar că nici un alt parlamentar evreu, membru al Clubului Parlamentar Evreiesc sau al partidului de guvernământ, nu ar fi avut vreo șansă de câștig în încercarea de a modifica poziția guvernului față de proiectul de lege respectiv. Deputatul E. Fagure a fost ales probabil pe considerentul imparțialității acestuia, el însuși prezentându-se în Parlament drept „un evreu care nu am făcut parte din nici o comunitate, nu am făcut politică

⁴² *Dezbaterile Adunării Deputaților*, ședința din 23 iulie 1929, p. 4279-4282.

⁴³ *Ibidem*, ședința din 24 iulie 1929, p. 4292.

⁴⁴ Pe lângă amendamentul propus de E. Fagure au mai existat încă alte două prezentate de membri ai Partidului Social Democrat, care au fost însă respinse. Primul prevedea suprimarea întregului articol 4, fost 54, iar cel de-al doilea stipula următoarele: ”Se va putea crea într-o localitate o a doua comunitate, dacă aceasta va fi cerută de un număr de 40 la sută din membrii comunității, cari au nevoi religioase deosebite și dacă aceștia vor face dovada că dispun de mijloacele necesare pentru crearea și susținerea instituțiilor comunității”, în *Ibidem*, p. 4294.

⁴⁵ Situația s-a clarificat abia în anul 1931, când, în timpul guvernării lui Nicolae Iorga, s-a recunoscut personalitatea juridică și morală a comunităților evreiești în virtutea Legii cultelor ”Lapedatu” din aprilie 1928, cf. Carol Iancu, *Evreii din România de la emancipare la excludere 1919-1938*, București, Hasefer, 2000, p. 119. Însă, în ciuda dispoziției conform căreia aplicarea art. 54 din legea Cultelor era suspendată până la întocmirea regulamentului, Ministerul Cultelor a acordat totuși autorizații de funcționare unor comunități sefarde în Transilvania, care, în final, în urma intervenției Clubului Parlamentar Evreiesc pe lângă prim-ministrul I. Maniu, au fost retrase, cf. *Aplicarea legii cultelor*, în *Renașterea Noastră*, 21 septembrie 1929.

⁴⁶ W. Filderman, *op. cit.*, p. 442-443.

militantă evreiască nici în alegeri, și nu am fost înscris în nici un partid” și astfel, continua el, era cel mai în măsură să privească obiectiv chestiunea aflată în discuție⁴⁷.

Campania declanșată împotriva modificării unor articole din legea privind regimul general al cultelor a fost purtată atât în interiorul Parlamentului, cât și în afara acestuia prin memorii, proteste și intervenții particulare pe lângă factorii de decizie din stat.

Intenția de violare a autonomiei cultului mozaic care, după cum declara un parlamentar evreu, a dat naștere la „enervare” și „agitație” în interiorul comunității evreiești, a dus la convocarea mai multor adunări de protest⁴⁸, ce au culminat cu reunirea de urgență la București, în data de 26 iunie, a unui congres al Uniunii Comunităților Israelite, la care au participat 41 de comunități din cele 50 existente în Vechiul Regat. Moțiunea votată la încheierea lucrărilor protesta împotriva încălcării autonomiei cultului mozaic și solicita retragerea proiectului, „pentru a evita lupte religioase din care nu pot profita nici statul, nici israeliții”⁴⁹.

O altă acțiune de protest a venit din partea evreilor „naționali”, Clubul Național Evreiesc convocând o întrunire în data de 14 iulie, la București, în sala Tomis, cu participarea Cluburilor naționale din Galați și Iași. În cadrul lucrărilor adunării, prezidate de către Samu I. Stern, s-au remarcat luările de cuvânt ale lui Adolphe Stern, M. Benvenisti și S. Singer, toate având ca temă centrală blamarea intențiilor guvernului de „atomizare” a comunității evreiești și apelul la constituirea unui partid național evreiesc, singurul în măsură să apere eficient interesele populației evreiești. Lucrările s-au finalizat și aici cu adoptarea unei moțiuni de protest împotriva încălcării „grave” și „brutale” a principiului constituțional al autonomiei cultelor, care, în concluzie, cerea „imperios guvernului ca în ceasul al 12-lea, ascultând voința populației evreiești, să renunțe la intențiunea de a desorganiza și distruge comunitatea noastră”⁵⁰.

W. Filderman s-a implicat și el, printr-o serie de acțiuni directe, în eforturile de modificare ale „infamului” proiect de lege propus de ministrul Cultelor și Artelor. La data de 8 iulie, cu două zile înainte de introducerea proiectului în Senat, președintele UER, însoțit de șef-rabinul I. Niemirower și deputatul Iosif Fischer, a fost primit în audiență la Regentă, unde a arătat că guvernul nu are nici un drept să se amestece în afacerile religioase și în modul de organizare a cultului mozaic. Realizând că demersul său nu a avut nici un ecou favorabil, cea mai bună dovadă în acest sens fiind trecerea proiectului guvernamental prin Senat în forma dorită de A. Vlad, Filderman propune ca I. Maniu să fie informat de decizia „de nezdruccinat” a evreilor de a lupta împotriva legii, folosind toate mijloacele posibile, în cadrul unei ședințe a Comunității evreiești din București din 19 iulie. Iată cum descrie Filderman în memoriile sale episodul respectiv:

„Deși era ora 10 seara am telefonat la biroul premierului. Mi s-a spus că Maniu era prea ocupat pentru a veni la telefon. I-am cerut persoanei care era la capătul celălalt al firului să-l informeze pe șeful guvernului că ne aflăm într-o conferință și că luăm o decizie și dacă nu are vreme să vină la telefon nu va fi vina noastră dacă nu va avea cunoștință de comunicatul pe care o să-l dăm publicității. Drept care Maniu a găsit timp să stabilească o întâlnire, pentru a doua zi, la Camera Deputaților. În ziua următoare, la ora 10 dimineata, l-am găsit pe Maniu și pe ministrul Cultelor față în față cu membrii Clubului Parlamentar Evreiesc așezați în linie. Am

⁴⁷ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, ședința din 24 iulie 1929, p. 4292.

⁴⁸ Una dintre ele, de mai mare importanță, a fost ședința plenară a Consiliului reprezentanților Comunității evreilor din București, convocată în data de 24 iunie 1929, în care s-a protestat împotriva pulverizării comunității și a prejudiciilor aduse de modificările proiectate la legea Cultelor asupra „nevoilor culturale, de asistență și sufletești ale evreimii”, *Curierul Israelit*, 30 iunie 1929.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Renașterea Noastră*, 27 iulie 1929. O adunare de acest gen a fost convocată și de către Clubul național evreiesc din Ploiești la data de 21 iulie.

luat cuvântul imediat, insistând asupra faptului că guvernul nu are absolut nici un drept să legisneze organizarea cultului și pe urmă am plecat, fără să mai ascult ce avea el de spus pe marginea subiectului”⁵¹.

Însă, după cum s-a văzut deja, în pofida acestor demersuri, ministrul Cultelor și Artelor s-a dovedit a fi la fel de puțin receptiv față de doleanțele exprimate de către deputații evrei, membri ai Clubului Parlamentar Evreiesc sau ai partidului majoritar, ca și în cazul colegilor lor senatori.

Inițiativa ministrului Cultelor și Artelor a avut reverberații deosebit de negative și în cercurile publicistice evreiești atât în cele „naționale”, cât și în cele „unioniste”.

Într-un articol apărut în „Renașterea Noastră”, liderul sionist Mișu Benvenisti a sancționat faptul că legea, prin modificările propuse, va avea consecințe dezastruoase asupra comunității în condițiile în care aceasta nu-și va mai putea îndeplini una din misiunile de bază, și anume întreținerea instituțiilor de cultură și de asistență socială. „Anarhizarea” vieții evreiești, impusă în numele libertății de conștiință și a egalității, situație care, în opinia gazetarului, își găsește „o perfectă aplicațiune” în proverbul „Ferește-mă Doamne de prieteni, căci de dușmani mă păzesc eu singur”, nu este altceva decât o lovitură puternică aplicată intenționat unității evreiești. În sprijinul ideii sale, publicistul evreu aduce argumentul conform căruia guvernul nu și-a manifestat sentimentele de libertate și egalitate în domeniile unde comunitatea avea nevoie de ele, și anume în problema școlilor, a spitalelor, a căminelor și a cantinelor studențești, unde „la toate apelurile noastre disperate Statul a rămas surd”. În concluzie, în numele „dreptății”, guvernul este rugat să renunțe la modificarea legii cultelor care, prin „pulverizarea” unității comunității, periclitează însăși existența acesteia⁵².

În paginile aceluiași cotidian, Samu I. Stern, un alt lider al Clubului Național Evreiesc din Vechiul Regat, pune sub un mare semn de întrebare calitatea ministrului A. Vlad de a se erija în „trâmbița dreptății între rituri”: „Cine l-a așezat călare pe ducipalul libertății religioase - care de liber ce e, lovește cu copita în dreapta și stânga și distruge tot ce este viabil și util?”. Lansându-și acuzațiile într-un stil deosebit de sarcastic, autorul îi reproșează „sentențiosului” și „principialului” ministru că, prin elaborarea proiectului de lege fără consultarea celor interesați, a dat dovadă de dispreț și lipsă de respect față de „voința celor mulți”: „Congres al evreilor nu-i trebuie, căci ar afla, ferească Dumnezeu, adevăratele nevoi ale celor pe cari vrea să-i ferească cu de-a sila. Pe parlamentarii evrei nu-i ține în seamă. Pe cei țărâniști îi desconsideră. Pe trimișii Uniunii Comunităților îi dușmănește. [...] Astfel consultația poporului s-a făcut”. În încheierea articolului, formulată în note la fel de ironice, Stern îi promite ministrului că, în ciuda faptului că istoria României îl va neglija, astfel că el nu va ajunge la celebritatea unuia Vlad Țepeș, de exemplu, evreii vor avea grijă de el, plasându-l, spre nemurire, în galeria „ce-l are drept cap de coloană pe d-rul Anghelescu, ucigașul școalei noastre”⁵³.

Printr-o serie de articole apărute în cotidianul „Curierul Israelit”, în marea lor majoritate sub semnătura lui Horia Carp, presa evreiască „unionistă” a denunțat și ea legea Vlad, considerând-o un „atentat direct” împotriva comunității și a vieții culturale evreiești, atentat cu atât mai „sinistru” cu cât motivul invocat a fost „respectul pentru libertatea conștiinței”⁵⁴. Totodată, legea este catalogată drept un „extraordinar abuz” al guvernului în condițiile în care acesta a redactat-o „împotriva deciziei unanime a reprezentanților acestui cult, stabilită la adunarea prezidată de un ministru al Cultelor și contra voinței unanime repetate de

⁵¹ W. Filderman, *op. cit.*, p. 441-442.

⁵² *Modificarea Legei cultelor*, în *Renașterea Noastră*, 13 iulie 1929.

⁵³ *Între Vlad-Țepeș și Vlad ministrul*, în *Renașterea Noastră*, 27 iulie 1929.

⁵⁴ *Protestăm și în ceasul al doisprezecelea*, în *Curierul Israelit*, 19 iulie 1929.

parlamentari evrei înșiși, aleși pe baza pactului electoral cu guvernul și chiar cu aceia înscrși în Partidul Național Țărănesc”⁵⁵.

În formularea criticilor adresate proiectului de modificare a legii Cultelor, presa evreiască a fost însoțită aproape la unison de o parte importantă a presei românești, marile gazete independente luând și ele atitudine în acest sens.

De exemplu, ziarul “Adevărul” denunța și el intenția ministrului A. Vlad de a institui pentru evrei un regim excepțional prin modificarea unei legislații aflată în vigoare „nu numai fără consultarea evreilor, dar chiar împotriva voinței lor”, lucru care nu înseamnă nimic altceva decât „persecuție religioasă” și „încălcarea” Constituției⁵⁶. Într-un alt număr, mai exact cel din 11 iulie, se revine asupra subiectului, arătându-se că legea aduce atingere „nu numai intereselor israelite legitime, dar dăunează statului însuși” și că un guvern care „legiferează în acest domeniu împotriva voinței acelor care îl sprijină este un lucru într-adevăr bizar, chiar în politica noastră atât de fertilă în curiozități”.

Guvernul este acuzat de violarea autonomiei cultului mozaic și de bulversarea vieții evreiești și în paginile gazetei “Dimineața”, care declara: „Guvernul propune modificări care aduc o gravă atingere, în teorie și practică, Legii cultelor. În loc să organizeze, noua lege demolează și dezorganizează. Cetățenii israeliți se găsesc serios lezați în interesele lor. Prejudiciul care le este pricinuit constituie de asemenea un prejudiciu adus intereselor generale ale statului”⁵⁷. Totodată, consecvent în atitudinea sa critică față de acțiunile guvernului, ziarul a adăpostit în paginile lui și două interviuri acordate de W. Filderman⁵⁸, prin care acesta a dorit ca opinia publică românească să ia act de punctul de vedere al unui reprezentat oficial al evreilor români și să conștientizeze că proiectul de modificare a legii cultelor reprezintă o gravă încălcare a drepturilor cultului mozaic.

La o privire de ansamblu asupra eforturilor senatorilor și deputaților evrei, depuse inițial în vederea promulgării unei legislații care să reglementeze definitiv statutul și modul de organizare a comunității și ulterior în direcția păstrării acesteia, se poate observa o retorică comună, cu accente deosebite puse pe necesitatea păstrării caracterului unitar al comunității evreiești, fragmentarea acesteia riscând să periclitizeze existența unor piloni de bază ai iudaismului, respectiv instrucția și operele de caritate.

Guvernarea liberală dintre anii 1927 și 1928, în ciuda poziției sale nu tocmai favorabile față de problematica în discuție, a dat câștig de cauză revendicărilor evreiești în sensul principiilor enunțate cu ocazia congresului Uniunii comunităților israelite, convocat în decembrie 1922. Însă în legătură cu acest aspect este important de subliniat faptul că victoria, ca și unele soluționări obținute în domeniul învățământului, a fost repurtată în baza pactului electoral încheiat între liberali și UER și a relațiilor personale ale lui Filderman cu membrii marcanți ai partidului⁵⁹ și nu în urma unui mecanism democratic în care majoritatea parlamentară să fie convinsă de justetea doleanțelor evreiești. Este edificator în acest sens atât

⁵⁵ *Ibidem*, 13 octombrie 1929.

⁵⁶ *Adevărul*, 29 iunie 1929.

⁵⁷ *Dimineața*, 12 iulie 1929.

⁵⁸ Primul a fost acordat în numărul din 3 iulie, iar cel de-al doilea în numărul din 6 iulie.

⁵⁹ Contactele liberale ale lui W. Filderman erau reprezentate de persoane care realmente dețineau poziții de vârf în cadrul ierarhiei partidului. De exemplu, I. G. Duca, căruia Ion I. C. Brătianu i-a lăsat mână liberă în ceea ce privea organizarea partidului și fundamentarea teoretică a liberalismului sau Alecu Constantinescu, responsabil pentru relațiile cu partidele de opoziție, “meșter neîntrecut în manevre de culise” (vezi în acest sens nota 64 despre intervenția telefonică a acestuia în urma căreia a fost suprimat al. 1 din art. 133 privitor la încetățenirea evreilor români) – Ioan Scurtu, *Ion I. C. Brătianu. Activitate politică*, București, Ed. Museion, 1992, p. 101.

discursul parlamentar liberal, cât și faptul că prevederile din legea Cultelor referitoare la confesiunea mozaică au fost votate în sensul dorit de parlamentarii evrei doar în urma intervenției de ultimă clipă a ministrului Al. Lapedatu.

Dacă guvernarea liberală a fost de acord până la urmă cu soluționarea favorabilă a revendicărilor evreiești, nu același lucru se poate afirma despre guvernarea național țărănistă care, din momentul anunțării intenției de a modifica legea Cultelor, nu a făcut nimic să vină în întâmpinarea doleanțelor evreiești. Atitudinea Partidului Național Țărănesc s-a dovedit deosebit de rigidă, țărăniștii nelăsându-se impresionați nici de justetea revendicărilor evreiești și nici de invocarea acordului electoral încheiat cu evreii național sioniști cu ocazia alegerilor din anul 1928.

O analiză comparată a rezultatelor obținute de către reprezentanții evrei din cele două legislaturi parlamentare ne indică în mod clar câștigul de cauză al mandatului „unionist” din perioada 1927-1928, deoarece, indiferent de rațiunile care au stat la baza deciziei favorabile a guvernării libérale, ea reprezintă o victorie indiscutabilă a UER și a reprezentanților acesteia în Parlament, principiul comunității unice și al autonomiei în domeniile religioase, educative și de binefacere rămânând în vigoare până la venirea la putere a guvernului prezidat de Ion Antonescu. Și din punctul de vedere al subvenționării cultului mozaic, liberalii s-au dovedit a fi mai receptivi, evreii obținând în premieră subsidii guvernamentale în valoare de zece milioane de lei, sumă pe care parlamentarii evrei din timpul guvernării țărăniste nu numai că nu au reușit să o majoreze, ci, din contră, în pofida a numeroase demersuri, au asistat neputincioși la reducerea acesteia, în anul 1930 ea ajungând la doar șapte milioane de lei⁶⁰.

Spre deosebire de colegii lor „unioniști”, parlamentarii național sioniști s-au trezit în fața unei bariere de intransigență imposibil de trecut, creându-se astfel o situație deosebit de periculoasă de pe urma căreia, dacă nu ar fi fost amendamentul deputatului independent Emil Fagure, care, după cum recunoaște și Filderman, a „salvat situația”, comunitatea evreiască din România s-ar fi confruntat cu o lege ce ar fi divizat-o și dezorganizat-o contrar voinței sale.

JUDAIC COMMUNITY POLITICS IN THE ROMANIAN PARLIAMENT (1922-1929)

Abstract

After 1919 the main target of the Jewish leaders and Parliament members was the removal of the nefarious effects of the decision taken by the Romanian government in 1862, according to which the communities had lost their status of communal organization officially acknowledged by the state. Under these circumstances, the elaboration of a unitary legislation concerning the organization and official recognition of the Jewish communities had soon become a major item on the agenda of all representatives in the Lower and Upper Chambers of the Parliament irrespective of their political orientation.

Their activity, marked by several key-moments, namely the Lapedatu Bill of Public Worship in 1925 and the Vlad Bill that changed the general status of the denominations in 1929, was eventually materialized in the bill of July 1929, according to which the authorities were compelled to consult with the Jewish communities before drafting a regulation concerning the organization norms of the Jewish denomination.

⁶⁰ *Curierul Israelit*, 23 noiembrie 1930.